

Vesna Batovanja, Martin Heidegger: mišljenje koje se više ne razumije kao metafizika

Kordić, Ivan

Source / Izvornik: **Prolegomena : Časopis za filozofiju, 2010, 9, 131 - 135**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:040952>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

moglo i jednostavnije izreći, da se možda previše i izražajno prezahtjevnim sredstvima kružilo oko središnjih pitanja i ocrtavalo njihovu bit i međusobnu povezanost – ali pitanje je ne bi li povećanje pristupačnosti teksta ipak umanjilo preciznost izvođenja. No knjiga ionako nije namijenjena široj javnosti, nego nadasve onima koje filozofija maltretira, ako i ne baš kao i Nietzschea, do u dno duše, a ono ipak toliko da ne prežu od truda sufilozofiranja. Takvima pak ona bez sumnje može biti izuzetan poticaj na vlastite misaone napore.

Davor Ljubimir

Sveučilište u Dubrovniku

Branitelja Dubrovnika 29, HR-20000 Dubrovnik

davor@acmt.hr

Vesna Batovanja, *Martin Heidegger: mišljenje koje se više ne razumije kao metafizika*, Zagreb: Naklada Breza, 2007, 215 str.

Sam naslov ove knjige dovoljno sugerira jednu od temeljnih odrednica Heideggerova mišljenja: temeljito i kritički istražiti zapadnjačko mišljenje koje se etabliralo prije svega kao metafizika, te pokušati drukčije, autentičnije, istinskije promišljati ono što jest, misliti bitak kao bitak.

Autorica u svojoj knjizi, u kojoj su sabrana njezina istraživanja mišljenja Martina Heideggera u vremenskom razdoblju od gotovo četvrt stoljeća, a koja su objavljena u *Filozofskim istraživanjima*, nastoji biti na tragu svega onoga što je misaono zaintrigiralo ovoga mislioca, pratiti njegov misaoni put, kao i njegovu recepciju od strane obožavatelja i protivnika, pri čemu uvijek nanovo prosijava činjenica da je i suvremeni misaoni svijet pun i jednih i drugih. I sve to u skladu i s mijenama i promjenama stajališta s obzirom na to da Heideggerova djela, uglavnom nakon njegove smrti objavljena u *Gesamtausgabe*, potiču na nove uvide i nove mogućnosti interpretacije onoga što je bila njegova misaona preokupacija. Pritom je autorica uvjerena da su teme koje obrađuju njezini članci “bez lažne skromnosti” ključne “za razumijevanje Heideggerova mišljenja”, te da se radi o mišljenju “najvećeg mislioca 20. stoljeća i jednog od najvećih umova povijesti mišljenja” (9).

U skladu sa svojim uvidom, autorica već u uvodu naglašava ključnu tezu Heideggerova filozofijskog nastojanja da i prošlost i sadašnjost upućuju na nerazdvojivo zajedništvo mišljenja i povijesti bitka, što mu onda

pruža dovoljno prostora za varijacije ovoga uvida na njegovim različitim misaonim postajama, koje su s različitih aspekata nudile ono što je on smatrao da jest i kako jest. A jedan od najbitnijih aspekata jest i uvjerenje da ovdje “čovjekovo mišljenje dobiva bitno novo određenje, od antropologijskog određenja, koje je čovjeka promoviralo u eminentno umno biće” ono je avanziralo “k mišljenju čiji je element bitak sam”, pa je stoga “razumljiva Heideggerova ocjena racionalizma kao metafizičkog antropologizma i kao takvog subjektivizma” (10). Stoga misliti bitak znači misliti ontološku diferenciju, a time i ono što se čovjeku i njegovu mišljenju i uskraćuje i pokazuje kao ono što jest, makar i ne bilo baš racionalno dostupno, što autorica na lapidaran način uočava kao bit Heideggerova mišljenja: “Stvar mišljenja pritješnjuje mišljenje na način da ga vodi k njegovoj stvari, a od ove k njemu samom. Iz iskustva ontologijske razlike vidi Heidegger u bitku stvar mišljenja. No to što je zadano misliti odvraća se od čovjeka, uskraćuje mu se. No ono što nam se uskraćuje može nas se još bitnije ticati nego sve prisutno. Ono što nam se uskraćuje upravo nas vuče, opažamo li mi to ili ne” (11).

Nakon uvodnih napomena Batovanja poredava svoje studije i članke, mišljenja i razmišljanja, nastojeći u svoj njihovoj različitosti dopustiti da do riječi dođe ono što je za Heideggera istinski bila stvar mišljenja.

U tekstu “Povijesnost tubitka u *Bitku i vremenu* i povijest bitka u ‘Vremenu i bitku’” do izražaja dolazi Heideggerov misaoni put od prvog, glavnog i temeljnog djela *Bitak i vrijeme*, preko njegova drugog glavnog djela *Prilozi filozofiji* i razmišljanja o Hölderlinu i Nietzscheu, do njegovih kasnih i najkasnijih koraka, koji na neki način završavaju njegovim predavanjem “Vrijeme i bitak”, što sve skupa prezentira jedan veliki, dugotrajni i krivudavi misaoni luk, koji je, unatoč svim mijenama i istinskim ili prividnim odstupanjima, nošen potpornjima mišljenja bitka i njegova smisla, smisla koji je vrijeme i tubitkova, čovjekova vremenitost, sa svom njihovom zagonetnosti i tajnovitosti. Taj luk zrcali vulgarno razumijevanje povijesti i događanje tubitka, temeljno ustrojstvo povijesnosti bitka i tubitka, ali i svijet kao povijest, što sugerira egzistencijalno podrijetlo historije iz povijesnosti tubitka, koji nije moguće pozitivistički fiksirati. Pritom je neizbježno i promišljanje Heideggerova početnog oslanjanja na Diltheya i Yorcka, koje se ipak čini nedostatnim, pa završava u okretu od bitka i vremena prema vremenu i bitku, kao i promišljanju prostora u kontekstu upućenosti bitka i tubitka jednoga na drugoga, pri čemu i prostor dobiva svoje mjesto u relaciji neba i zemlje, smrtnika i nebesnika, odnosno u četvorstvu, čijim događanjem do izražaja dolazi ono što jest.

A upravo zbog novosti i izazovnosti tematike i metode njezina promišljanja, kao i neiscrpnosti i ponornosti Heideggerova misaonoga putovanja, nije čudno što autorica ponekad nedovoljno oštro prati to putovanje

i nedovoljno izoštreno ga prevodi na hrvatski jezik, u novu kuću u kojoj se bitak nastanjuje. No, koliko god se to činilo metaforičnim, pa čak i mitskim, ono što jest, bitak, istinski se kazuje na svakom jeziku, uvijek, dakle, različito, ali i uvijek drukčije. Pri čemu i istost i različitost uvijek nanovo zahtijevaju misaoni, jezični i prevoditeljski napor, koji i sam sebe stavlja u pitanje i čini nesigurnim.

Unatoč distanciranosti prema metafizici i teologiji, Heidegger zna da svoj misaoni svijet izgrađuje u relaciji prema njima, tvrdeći i promišljajući onto-teološki ustroj metafizike. Stoga ne začuđuje tvrdnja iz njegova kasnog mišljenja da bez teologije ne bi ni došao na put mišljenja, ne bi ni postao ni bio ono što kao mislilac jest. A znano je da je njegovo mišljenje sve do marburških godina u velikoj mjeri određeno promišljanjem i teoloških tema, zbog čega je i u teologijskim krugovima uvijek nanovo privlačio pozornost. Stoga i autorica ove knjige u svom članku “Karl Lehmann – Kršćansko iskustvo povijesti i ontologijsko pitanje kod mladog Martina Heideggera” s pravom upozorava na ove činjenice, dajući prostora jednom od najznačajnijih suvremenih teologa, koji je bitno određen Heideggerovim filozofiranjem, Karlu Lehmannu.

Poznato je da je Heidegger nakon ostavke na položaj rektora Sveučilišta u Freiburgu bio razočaran mnogočime što ga je do tada poticalo na filozofijski, politički i osobni optimizam. Iz zbunjenosti i razočaranosti u koju je zapao donekle ga je izvelo okretanje Friedrichu Hölderlinu, pjesniku pjesnika, pa mu je posvetio mnoga predavanja i seminare, te tako sve više utirao put prema obratu od bitka prema tubitku i biću. Ovo razdoblje autorica je primjereno prikazala u svom tekstu “Povijesnost i povijest u Heideggerovu tekstu o Hölderlinovoj himni ‘Ister’”.

Jedan od najintrigantnijih problema Heideggerove filozofije je metafizika, njezin zaborav bitka i potreba njezine “destrukcije”, što je tema cijele ove knjige, a osobito teksta “Martin Heidegger – pogled unaprijed. Mišljenje koje se više ne razumije kao metafizika”. Njime autorica, prolazeći kroz važne Heideggerove spise, kao što su *Bitak i vrijeme*, “Pismo o humanizmu”, “Što znači mišljenje”, “Identitet i diferencija”, “O stvari mišljenja”, *Nietzsche I i II*, *Prilozi filozofiji* i dr., ali i kroz kritiku njihovih misaonih postavki, osobito od strane O. Pöggelera, nastoji razjasniti bit Heideggerove nakane: misliti bitak kao “Ereignis” (mogući hrvatski prijevod: događaj, zgoda, prigoda, posvojenost). Stoga s pravom tvrdi: “Kao pripadajući *Ereignisu* čovjek ga ne može učiniti predmetom, kako ga Heidegger naziva, predočujućeg mišljenja. *Ereignis* nadilazi moć *ratia*.” I zaključuje: “‘Što je mišljenje izvornije, to bogatije postaje njegovo nemišljeno.’ Martin Heidegger jest upravo mislilac čije je mišljenje izraslo iz stvarne težnje da izrazi to nemišljeno, ono odakle mišljenje uopće može biti mišljenje, tj. ono prijeporno, stvar” (73). Dakako, pritom je prijeporna i u metafizici nemisljena, zaboravljena stvar bitak kao takav.

Jedan od temelja Heideggerova mišljenja je i mišljenje smisla bitka kao vremena, odnosno čovjekova tubitka kao vremenitosti, sve od ranog bavljenja Aristotelom i Augustinom do njegovih najkasnijih promišljanja. Sve ovo tema je članka “Pojam vremena u mišljenju Martina Heideggera”, pri čemu su obrađene teme poput onih o razlici između vulgarnog i izvornog razumijevanja vremena, o podrijetlu pojma vremena i egzistencijalne vremenitosti u kontekstu njezinog ekstatičnog i horizontalnog karaktera, o razumijevanju tubitka i bitka, o transcendenciji tubitka, o razumijevanju i izlaganju kao takvom, o govoru, jeziku i iskazu.

Heideggerovo razmišljanje o tehnici tema je rasprave “Tehnika kao jedan način raskrivanja kod Martina Heideggera”. Ovdje autorica polazi od njegovih Bremenskih predavanja. Pritom “postav”, postavlje ili stavlje (*Gestell*) pokazuje kao bit tehnike u smislu čovjekova postavljanja svega onoga što jest, što je zapravo izraz novovjekovnog objektiviranja stvarnosti na način njezina subjektiviranja. Autorica ovdje ispravno tvrdi: “Na koncu valja reći – teško da se tehnici može dati viši rang od onoga što joj ga je dao u svojem mišljenju Martin Heidegger, izvodeći njezinu bit iz bitka samog [...] Ovo osebujno shvaćanje tehnike često je posve pogrešno razumljeno kao njezino odbacivanje u ontičkoj sferi” (117).

S pitanjem tehnike kod Heideggera je usko povezano i pitanje znanosti, što je tema studije “Heidegger i znanost” u ovoj knjizi. Ona počinje provokativnom Heideggerovom tvrdnjom da znanost ne misli, koja svoju provokativnost nastoji razjasniti uvidom u činjenicu da mišljenje nije isto što i znanje. Znanost je, naime, teorija zbiljskoga, stvarnoga, dok je čovjek mjesto pitanja o biti i čovjeka i bitka kao takvoga, što nadilazi znanstveno bavljenje bićem. Stoga je u ovo razmišljanje uključena i rasprava između Heideggera i Cassirera iz 1929. godine. A studija završava jednostavnim uvidom: “Problem istine ne pretresa Heidegger kao jedan problem logike već kao temeljno pitanje filozofije, dok pitanje o istini bitka označuje kao temeljno pitanje mišljenja” (131).

Heideggerova filozofija bitno je određena i njegovim susretom s misaonim svijetom Friedricha Nietzschea, što je tema rasprave “Heideggerova kritika Nietzscheova tumačenja nihilizma”. Njega su osobito zaintrigirala Nietzscheova razmišljanja o bitku kao volji za moći i njegovom ostvarivanju kao vječnom vraćanju istoga, o nadčovjeku, pravednosti i nihilizmu i o njegovu otklonu od tradicionalne filozofije. Pritom autorica na primjeren način nastoji razjasniti i Nietzscheovu i Heideggerovu poziciju, ne gubeći iz vida samu stvar, ono o čemu na svoj način razmišljaju i jedan i drugi.

U članku “O bivstvu istine (Vom Wesen der Wahrheit)” autorica tematizira Heideggerovo razumijevanje istine, koje se bitno razlikuje od svih tradicionalnih promišljanja ovoga filozofijskog i egzistencijalnog pitanja. Pritom su u središtu pozornosti pojmovi poput objavljenosti bića,

istine kao slobode, istine kao neskrivenosti, neistine, bludnje, otkritosti i razotkritosti.

“Martin Heidegger – na putu k jeziku” tema je zadnjeg sustavnog članka ove knjige, gdje autorica promišlja Heideggerovo poimanje jezika, i to na različitim postajama njegova mišljenja, počevši od jezika kao kuće bitka, preko biti jezika i jezika biti, do jezika kao pitanja blizine i stvari. Pritom “Heideggerovo promišljanje jezika nije ni filozofija jezika, čiju pretpostavku vidi u razvoju čovjeka kao subjekta, niti filozofija riječi, već promišljanje ‘podrijetla’ jezika iz riječi, riječi shvaćene kao bivanje istine bitka” (166).

Autorica na kraju knjige donosi i rezultate svojih istraživanja o hrvatskom prevođenju Heideggerovih riječi pod naslovom “Prevoditeljska rješenja nekih fundamentalnih pojmova Heideggerova mišljenja unutar hrvatskog jezičnog područja”, navodeći prijevode termina J. Brkića, M. Cipre, B. Despota, B. Hudoletnjaka, V. Pandžića, D. Pejovića, G. Petrovića, V. Sutlića, Š. Vranića i F. Zenka, svoje recenzije Heideggerovih spisa *Metaphysik und Nihilismus* (1999) i *Hannah Arendt, Martin Heidegger: Briefe 1925–1975* (1999), kao i bibliografiju Heideggerovih djela, važnijih djela o Heideggeru i nekoliko djela opće literature, relevantnih za njezino istraživanje.

Ivan Kordić

Institut za filozofiju

Ulica grada Vukovara 54, HR-10000 Zagreb

ivan.kordic1@zg.htnet.hr

Arthur C. Danto, *Nasilje nad ljepotom: estetika i pojam umjetnosti*, prevela Mirjana Paić Jurinić, Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2007, 287 str.

U knjizi *Preobražaj svakidašnjeg: filozofija umjetnosti* (1981), Arthur C. Danto piše: “Naslov je u svakom slučaju više od imena ili etikete; on je uputa za tumačenje”.¹ Da naslov njegove knjige *The Abuse of Beauty: Aesthetics and the Concept of Art* (2003), koja je 2007. godine prevedena na hrvatski jezik u izdanju biblioteke Refleksije Muzeja suvremene

¹ A. C. Danto, *Preobražaj svakidašnjeg: filozofija umjetnosti*, Zagreb: KruZak, 1997, str. 169.